

Datering av "fossile" dyrkningshorisonter ved Årdal, Selje kommune.

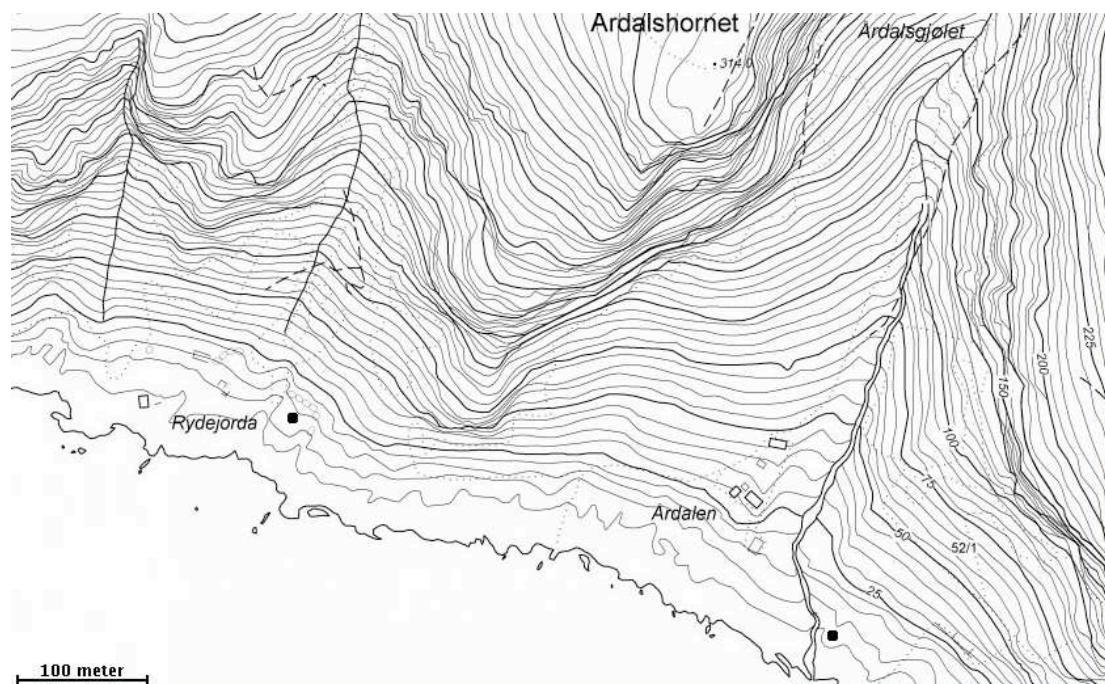
Av Mons Kvamme

Bakgrunn.

Årdal er et fraflyttet gårdsanlegg på sørsiden av Stadlandet, ca 5km NV for Selje sentrum. Det ligger i et vanskelig terreng, nederst i bratte fjellsider omgitt av store steinurer. Driften på gården ble gradvis trappet ned etter krigen, og stedet ble fraflyttet i 1957. Siden den tid har arealene vært noe beitet av sau og tidvis av kystgeit.

Årdal ligger på sørsiden av Stadlandet uten veiforbindelse.

Detaljkart over Årdal og husmannsplassen Rydejordet. Prøvetagningsstedene merket med sorte punkter.

Årdal fikk aldri vei, heller ikke strøm. Det ble ansett å være for rasfarlig. Driften av gården foregikk derfor på tradisjonelt vis. Hverken traktor eller hest har noen gang vært i bruk her, alt arbeid ble gjort med håndemakt. Det totale fravær av moderne inngrep, så vel under driftsfasen som senere, gjør at det helhetlige kulturlandskapet fremdeles er intakt og med stor grad av autensitet. Dette gjør området velegnet for studier, både av det biologiske mangfoldet knyttet til de ulike kulturmarkstypene, og av hvilke endringsprosesser som gjør seg gjeldende i ettertid av gårdsdriften. Slike undersøkelser har allerede pågått en tid, i samarbeid mellom Høgskulen i Sogn og Fjordane og UMB. Prosjektleder er Ingvild Austad, HSF.

Det er av stor interesse å undersøke de lange linjene i utviklingen av dette landskapet. Gården har en marginal beliggenhet i forhold til jordbruksdrift. Den er likevel omtalt i skattemanntallet for Bergen bispedømme alt i 1585, det er således ikke usannsynlig at den også har vært i drift i middelalderen. I så fall er det godt mulig at brukerne her har hatt kontakt med Albanus-klosteret på Selja, som på denne tiden var bebodd og et religiøst senter for denne delen av Vestlandet. Avstanden over til Årdal er kort, og mange av gårdene i Selje og på Stad ble i løpet av middelalderen liggende under klosteret.

Det har neppe vært jordbruksressursene som var det primære for bosetningen på Årdal. Jordsmonnet er skrint og gården ligger brattlendt og særdeles værhardt til. Derimot er det gode fiskemuligheter like utenfor, og dette har trolig vært den viktigste grunnen til å slå seg ned her. Utviklingen av kulturlandskapet har sannsynligvis hatt nær sammenheng med fiskeriene. Innsatsfaktorene i jordbruket har i vesentlig grad kommet fra havet (tang og tare, fiskeslo, skjellsand, osv). Ettersom de opprinnelige kultursporene i landskapet er så godt bevart, gir Årdal en sjelden mulighet til å studere utviklingen av fiskerens landbaserte kulturlandskap.

Under Årdal lå det på slutten av 1800-tallet en husmannsplass, Rydjejordet. Her var dyrkningsmulighetene om mulig enda dårligere enn på hovedbruket, men her var bedre havn. Hvor gammel denne bosetningen er synes uklart, men et betydelig steinarbeid tyder på at bruken går lenger tilbake i tid enn 1800-tallet. Rydjejordet ble forlatt i 1903.

Radiologisk datering av trekullhorisonter, en fra Årdal og en fra Rydjejordet.

Flere steder ble det tatt prøvestikk fra de gamle dyrkningsarealene for å undersøke jordsmonnet nærmere. Disse prøvestikkene utgjorde samtidig en unik anledning til å se etter muligheter til å datere dyrkningsaktiviteten lokalt, ettersom terrenget i området er av en slik beskaffenhet at det ikke er mulig å foreta pollenanalytiske undersøkelser på eller ved den gamle innmarken. I flere av disse prøvestikkene lå det rester av trekull, noe som ga grunn til å se nærmere på stratigrafien.

Felles for disse profilene var at det øverst ligger et 10 til 20 cm tykt lag med humusholdig silt/finsand. Under dette ligger det til dels mektige lag med steinholdig,

humusblandet jord hvor det kan observeres spredte kullbiter. Dette laget er enkelte steder meget kompakt og kan være mer enn 50 cm mektig. På to lokaliteter ble laget gjennomgravd. Her lå det en annen type masse med stort trekullinnhold. Dateringsprøvene ble tatt fra toppen av disse avsetningene, og det ble ikke gravd dypere.

Dene ene prøven er tatt fra Inste Ekra på Årdal. Denne ligger nederst i dyrkningsområdet på østsiden av elven. Alderen på denne er 400 - 385 f. Kr. (BC 400 - 385, TRa - 817).

Prøven fra Rydjejorda er tatt fra en gammel åkerflate lengst øst på innmarken her, fra et område som er delvis omkranset av et kraftig steingjerde. Alderen på denne er 665 - 695 e. Kr. (AD 665 - 695, TRa - 818).

Min foreløpige tolkning av funnomstendighetene er at det steinholdige laget, som kan påvises på alle de gamle dyrkningsterrassene, er gammel dyrkningsjord. Trolig har de naturlige jordmassene vært så steinholdige at det ikke har vært mulig fjerne all stein (for det meste på størrelse med en knytteneve). Tilgjengelig jordforbedring har for en stor del vært tang og tare, fiskeavfall, aske og torv. Dette vil relativt hurtig bli nedbrutt og oksydert, derfor fremstår den fossile dyrkningsjorden i dag som mer kompakt og steinete enn tilfellet var så lenge den var i bruk.

Kullagene kan tolkes som avsviing av naturlig vegetasjon ved rydding/oppdyrking av områdene. Dateringene fra disse lagene gir i så tilfelle en pekepinn på når denne aktiviteten kan ha tatt til. Det er imidlertid viktig å være klar over at kullforekomstene først og fremst representerer menneskelig aktivitet i området, og kan derfor også tenkes å ha sammenheng med bosetning eldre enn dyrkingen. Dette kan bare avklares gjennom arkeologiske undersøkelser i området. Selv om man skal være forsiktig med å trekke for bastante slutninger ut fra de foreliggende dateringene, vitner de om virksomhet på Årdal siden jernalderens begynnelse. Dette er imidlertid for spinkelt grunnlag til å slutte at gårdsbosetningen nødvendigvis er så gammel.

En annen konsekvens av disse dateringene er at dyrkningsterrassene på Årdal og Rydjejordet nå er å betrakte som automatisk fredete kulturminner. Alle fremtidige inngrep i de gamle innmarksområdene må derfor klareres med Fylkesarkeologen.